

Kirjoja

Laura Assmuth

Ratsuhevonen luonnon ja kulttuurin välissä: näkökulma muuttuvaan eläinsuhteeseen

Nora Schuurman:

”Hevoset hevosina”. Eläimen ja sen hyvinvoinnin tulkinta, Publications of the University of Eastern Finland, Dissertations in Social Sciences and Business Studies, No. 37, Joensuu, 2012. (260 s.)

Hevonen on yksi tutuimpia, ihailluimpia ja ikonisimpia eläimiä, ja samalla monille vieras – suurena, voimakkaana eläimenä jopa pelottava. Hevonen on kiinnostava hybridi, koska se kuuluu sekä luontoon että kulttuuriin. Nora Schuurmanin sanoin, *”hevonen on yhtä aikaa kesy, tiiviisti yhteiskunnan sisällä elävä eläin ja villi”* (s. 51). Hevosen rooli on muuttunut muutamassa vuosikymmenessä työjuhdata, sotaratsusta ja kulkuvälineestä suosituksi urheilu- ja harrastustoveriksi. Yhteiskunnan kaupungistumisen ja teknologisen kehityksen, erityisesti motorisoitumisen myötä hevosten määrä romahti: esimerkiksi Suomessa oli enimmillään 1950-luvulla yli 400 000 hevosta, mutta vuonna 1980 niitä oli jäljellä enää 31 500. Tämän aallonpohjan jälkeen hevosharrastus on jälleen ollut kasvussa. Erityisesti ratsastusharrastus on lisännyt suosiotaan voimakkaasti: kansallisen liikuntatutkimuksen mukaan ratsastuksen harrastajia oli vuosina 2009–2010 Suomessa yhteensä 144 000, joista lapsia ja nuoria 63 000. Merkille pantavaa on nimenomaan ratsastuksen nykyinen nais- ja tyttövaltaisuus.

Hevosesta ja ”hevosen uudesta tulemisesta” on etsitty vastauksia mitä moninaisimpiin nyky-yhteiskunnan ongelmiin: hevostalouden on nähty lupaavana ratkaisuna maaseudun autioitumiseen ja maatalojen uusiokäyttöön, hevosmatkailun potentiaali on havaittu monin paikoin, ja hevonen on nähty linkkinä ja yhdyssiteenä maaseudun ja kaupungin elämäntapojen ja ihmisten välille. Hevosen on nähty tarjoavan ratkaisuja myös laajemmin terveyden ja hyvinvoinnin sekä sosiaalisii-

ongelmiin: tällaisesta hyödynnettävyydestä ovat esimerkkeinä hevosten käyttö sosiaalipedagogisessa työssä sekä nuorison ja erityisryhmien kasvatuksessa, hoidossa ja erilaisissa terapioissa. Hevonen on siis osoittanut olevansa monin tavoin hyödyllinen ja tarpeellinen jälkiteollisessa, myöhäismodernisessa yhteiskunnassa. Suomessa hevosalan kokonaisuudessaan arvioidaan työllistävän noin 15 000–16 000 henkeä koko- tai osa-aikaisesti.

Nora Schuurmanin yhteiskuntatieteellisen eläintutkimuksen alan väitöskirjatutkimus *”Hevoset hevosina”. Eläimen ja sen hyvinvoinnin tulkinta* kysyy, millä tavoin ihmisen suhde eläimeen vaikuttaa käsityksiin eläimistä ja niiden hyvinvoinnista. Tutkimuksen kontekstina on suomalaisen yhteiskunnan nykyinen hevuskulttuuri, erityisesti ratsuhevosten pito. Hevosten pidon muutoksessa konkreetisoituvat kiinnostavalla tavalla monet keskeiset yhteiskunnalliset muutosprosessit, joista Schuurman kohdentaa erityisesti kysymyksen eläimen roolista hyötyä tuottavana yhteiskunnan jäsenenä ja ihmisen vuorovaikutuskumppanina. Eläimistä hevonen soveltuu tämänkaltaisen tutkimusintressin valottamiseen erityisen hyvin: Schuurmanin mukaan suhde hevoseen voidaan ymmärtää emotionaalisenä ja välineellisenä, ja nämä suhtautumistavat ovat osittain päällekkäisiä. Hevosenuhdistuksessa ja -käytössä kiteytyvät näkyvällä ja pohdintoja herättävällä tavalla hyöty- ja tunnetaso. Hevonen saa olemisen oikeutuksensa nimenomaan käyttötarkoituksensa takia, aivan kuten tuotantoeläimet, ja toisaalta sitä kohdellaan äärimmäisen yksilöllistyneesti lemmikkieläimen tavoin. Schuurman

käyttää implisiittisen domestikaatiosopimuksen käsitettä: ihminen elättää eläimen ja eläin tuottaa vastavuoroisesti hyödykkeitä tai palveluksia ihmiselle. Tämän kahtalaisuuden ja päällekkäisyyden johdosta tutkimushuomion kohdentaminen hevoseen ja hevosenpitoon osoittautuu oivalliseksi ja uutta luotaavaksi tavaksi kontribuoida myös eläinten hyvinvointikeskusteluun.

Schuurman tekee tutkimuksen alussa tiiviin ja tarpeellisen katsauksen hevosen rooliin yhteiskunnassa: hevosen historiallinen merkitys, sen muutunut asema etenkin suomalaisessa yhteiskunnassa, sekä eläinsuojelun ja eläinpolitiikan keskeisten kysymysten peilaus hevosen ja hevoskulttuurin kautta taustoittavat oivallisesti varsinaisia tutkimuskysymyksiä. Ajankohtaiseen, jopa polttavaan eläinten hyvinvointikeskusteluun Schuurman osallistuu kuitenkin tieteelliseen ja ”väitöskirjamaiseen” tyyliin analyttisesti ja kohtalaisen etäältä. Hän antaa kuitenkin aineistojensa puhua, ja kylä ne puhuvat ja puhuttelevat: etenkin luvun 7.5. *Ongelmat ja niiden tulkinta* sekä luvun 8. *Hevosten hyvinvoinnin rakentuminen* sisältävät paljonpuhuvia aineistokatkelmia hevosen hyvinvoinnista ja sen puutteesta. Schuurman osoittaa hyvinvointiongelmiin usein johtuvan erilaisista, jopa toisilleen vastakkaisista käsityksistä hevosen tarpeista ja ominaisuuksista.

Schuurmanin tutkimusaineistoina ovat ratsuhevosenomistajien haastattelut, aikakauslehtitikkelit sekä internet-keskustelut. Aineistoja on analysoitu diskurssi- ja sisällönanalyysin menetelmällisin keinoin. Aineisto kokonaisuutena on laaja ja monipuolinen. Aineistoja myös hyödynnetään taitavasti, niitä luetaan ja niistä keskustellaan rinnakkain, ristiin ja toisiinsa suhteuttaen. Oma rooliaan hevosharrastajana ja ratsuhevosten omistajana Schuurman tuo hyvin vähän esiin: ainoastaan osiossa 1.3. *Tutkimusprosessi* hän pohtii omaa positiotaan yhtäältä harrastajana, toisaalta tutkijana. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta tietty etäisyyden otto on varmasti ollut perusteltua, mutta toisaalta on selvää, että ilman asianosaisuutta tutkittavalla kentällä ei luottamuksellista ja sisällöllisesti rikasta keskusteluyhteyttä haastateltaviin olisi voinut syntyä.

Suomessa hevoskulttuuri on jakautunut mielenkiintoisella tavalla sukupuolen mukaan: raviurheilu on miehistä maailmaa, sen sijaan ratsastus on voimakkaasti naisistunut ja tyttöistynyt. Koska Schuurman kohdentaa tutkimuksensa nimenomaan ratsuhevosten pitämiseen, hän törmää jo tutkimusasetelmaa suunnitelllessaan ilmiön voimakkaaseen sukupuollittisuuteen: kaikki haas-

tateltaviksi valikoituvat ovat naisia. Schuurman on toki tietoinen tästä ja keskusteleekin sukupuolen merkityksestä jonkin verran, etenkin suhteessa aineiston hankintaan, mutta tutkimuksen johtopäätöksissä sukupuoli (naisuus) ei enää näy. Schuurman olisi voinut pohtia enemmänkin sukupuollittuneen hiljaisen tiedon tai asiantuntijapuheen merkitystä. Myös ”tavallisten harrastehevosten” ja ”hienojen kilparatsujen” omistajuuden jakautuminen sukupuolen mukaan on kiinnostavaa: ehdoton enemmistö niin ratsastuksen harrastajista kuin harrastehevosten omistajistakin on naisia, sen sijaan miehet dominoivat kilparatsastajina. Myös yhteiskuntaluokan, tai laajemmin taloudellisten resurssien näkökulma eksplisiittisempänä olisi tuonut lisää sävyjä tutkimukseen. Schuurman viittaa usein hevosenpidon kalleuteen, mutta ratsastusurheiluun ja -harrastukseen sisäänrakennettu näkyvä kulutuskeskeisyys, näyttävä kerskakulutus sekä varusteiden ja hevosten voimakas ”kilpavarustelu” eivät tule esiin. Ylipäätään Schuurmanin kritiikki alan lieveilmiöitä tai kipupisteitä kohtaan on tekstin sisään hienovaraisesti kirjoitettua. Näin on ehkä hyväkin, koska kirjan voi olettaa saavuttavan lukijoita tieteellisten tekstien tyypillisen lukijakunnan ulkopuolelta, hevosharrastajien parista.

Tutkimuksen rikkaista keskusteluista ja tuloksista voin mainita vain muutamia. Hevosenpitoon liittyvän hiljaisen, hitaasti kumuloituvan ja vaikeasti verbalisoitavan tiedon merkitys on yksi; asiantuntijuuden ja toisaalta tietämättömyyspuheen diskurssien muotoutuminen ja laajeneminen on toinen. Luvun 5.2. otsikko, *Kumppani ja väline*, kiteyttää ytimekkäästi tutkimuksen kolmannen keskeisen tuloksen. Hevosen näkeminen subjektina, aktiivisena toimijana suhteessa ihmiseen ja muihin hevosiin (eläimiin), ja tätä valottavat monipuoliset aineistonäytteet ja tulkinnat, on myös merkittävä tulos.

Itse luin teosta ahnaasti kahtalaisten ”silmlasien” läpi: yhtäältä sukupuolentutkimuksellisesti orientoituneena antropologina, toisaalta hevosharrastajana. Schuurmanin manitsemalle ”ratsastuskoulun tätiratsastajalle” tutkimus tuotti jatkuvia ahaa-elämyksiä ja lukemisen iloa. Kaltaiselleni harrastajalle ja hevostystävälle kirja tietenkin avautuu erityisen antoisalla tavalla. Lukuelämystä, niin tieteelliseltä kuin hevosihmisenkin näkökulmasta, edesauttoi tutkimuksen erinomainen suomen kieli: ensimmäisellä lukukerralla ahmin etenkin empiiriset tulokset aineisto-otteineen, toisella kertaa syvennyin myös teoreettiseen ja uusien näkökulmien antiin. Tietyt hevosten tulkitsemisen, ”hevosen lukemisen”, merkitys otetaan vakavasti ja sen

käytäntöjä, samoin kuin niin sanottujen hevosmiestaitojen syntyamisen ja kehittymisen edellytyksiä pohditaan. Myös Schuurmanin tapa keskustella ihmisen ja eläimen suhteesta eläimen näkökulmasta on silmiä avaava. Täysin perustellusti, ja monipuolisesti aineistoihinsa tukeutuen, hän näkee hevosen aktiivisena toimijana ja osallistujana itseään koskeviin määrittelyihin. Eräs haastateltava kiteyttää tämän seuraavasti: ”*Kun hevoset tietää kaiken hevosesta, ihan kaiken. Me ei ikinä opita tietämään yhtä paljon hevosesta kuin mitä ne tietää. – – Ja siten lukea sitä hevosen vastausta, jos se hevonen sanoo että ei käy.*” (s. 189–190.)

Nora Schuurman osoittaa tutkimuksellaan, kuinka ihmisen ja eläimen välisen suhteen tarkastelu ja pohdinta voi tuoda aivan uudenlaisia elementtejä yhteiskuntatieteelliseen keskusteluun ja teorianmuodostukseen. Tieteiden väleistä ja reunamilta nousevat usein kaikkein kiinnostavimmat

ajatukset, ja tästä Schuurmanin tutkimus on hyvä esimerkki. Tutkimus on osoitus ihmistieteellisen eläintutkimuksen annista ja potentiaalista haastaa ja asemoida uudelleen monia yhteiskuntatieteiden keskeisiä kysymyksenasetteluja, kuten kysymykset tiedon ja asiantuntijuuden luonteesta ja asemasta sekä luonnon ja kulttuurin suhde.

Erityisen antoisaa oli lukea, kuinka tutkimus osallistuu yhteiskuntatieteiden antroposentrismiin (ihmiskeskeisyyden) purkamiseen ja haastamiseen. Esimerkiksi kirjan luvun 3. *Eläin yhteiskuntatieteellisessä keskustelussa* toivoisi tulevan keskeiseksi lukemistoksi yhteiskuntatieteiden teoriakursseille, samoin kuin tulevan käännettyksi englanniksi, niin huomattava on sen, kuten koko tutkimuksen, anti nimenomaan merkittävänä avauksena luonnon ja kulttuurin välisen suhteen monitieteisyydestä ammentavassa teoretisoinnissa.

Kati Saarinen

Perinteentutkijan tutkimusmatka lehmien ja maaseudun elämään

Taija Kaarlenkaski:

Kertomuksia lehmästä. Tutkimus ihmisen ja kotieläimen kulttuurisen suhteen rakentumisesta, Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura, Joensuu, 2012. (385 s.)

Taija Kaarlenkasken väitöskirja *Kertomuksia lehmästä. Tutkimus ihmisen ja kotieläimen kulttuurisen suhteen rakentumisesta* on hyvä esimerkki siitä, miten monitieteellinen lähestymistapa parhaimmillaan tarjoaa lukijalle laajan ja moniulotteisen näkökulman tutkittavasta aiheesta. Kaarlenkaski kysyy, mitä lehmä meille merkitsee, millainen on lehmän katse, naurattaako lehmä sekä onko lehmä naisen paras ystävä. *Kertomuksia lehmästä* on tutkimusmatka suomalaisten kokemuksiin ja tulkintoihin lehmästä. Tutkimuksessa Kaarlenkaski tarkastelee lehmäaiheiseen *Ei auta sano nauta* -kirjoituskilpailuun lähetettyjä tekstejä sekä niistä esille tulevaa ihmisten ja nautojen suhdetta.

Väitöskirjan tieteelliset lähtökohdat ovat vahvasti perinteentutkimuksessa sekä kirjallisuuden tutkimuksessa, ja Kaarlenkaski yhdistääkin hedelmällisesti niiden lähestymistapoja aineiston tekstien tarkastelussa. Perinteentutkimuksen rinnalla Kaarlenkaski on perehtynyt muun muassa ihmistieteelli-

sen eläintutkimuksen tarjoamiin näkökulmiin ja lähestymistapoihin. Tämä näkyy rakentavasti työn eri luvuissa sekä pohdinnoissa tukien hyvin perinteentutkimuksen otetta. Hän kirjoittaa monipuolisesti ja kattavasti maitotilan elämästä, maatilan ihmisten sekä nautojen elämästä sekä erilaisista vaiheista läpi historian kuvaten myös nykyajan muutosvaiheita ja tilannetta maitotiloilla. Tällä on mielestäni tieteellisesti merkitystä aineiston tuodessa esille ihmisten kokemuksia ja näkemyksiä maitotiloista ja naudoista. Näin julkisuudessa esitetyt maatalouden luvut ja faktatiedot saavat inhimillisemmän ääneen.

Lukijan kannalta on erityisen hienoa, että Kaarlenkaski esittelee teoksessaan tiiviisti, sujuvasti ja luontevasti eri tieteenaloilla tuotetun tiedon ja tutkimussuuntaukset liittyen lehmiiin, maitotiloihin ja maitotilan työhön. Teos tarjoaa paljon etenkin niille lukijoille, jotka eivät ole aikaisemmin tutustuneet maatilojen, karjanhoitajien ja nautojen nykyelämään ja historiaan. Kaarlenkaski tuo perin-